

Я ще не змирився з тим, що моє життя буде звичайним і буденним, як раптом трапилися речі незвичайні й небуденні. Перша з них стала жахливим шоком і, як усе, що змінює тебе назавжди, розколола моє життя навпіл: до і після. Як і більшість екстраординарних подій потім, вона стосувалася мого діда, Абрахама Портмана.

У дитинстві дідусь Портман був для мене найдивовижнішою людиною у світі. Він зростав у сирітському притулку, воював у війнах, перетинав океани на пароплаві, а пустелі — верхи на коні, виступав у цирку, знав усе про вогнепальну зброю та мистецтво самозахисту і, окрім англійської, розмовляв іще трьома мовами. Для хлопчини, який жодного разу в житті не був за межами Флориди, це здавалося незбагнено екзотичним, тому кожного разу, коли дід траплявся мені на очі, я чіплявся до нього, щоби він почаствував мене своїми розповідями. І він ніколи не відмовлявся: розказував свої історії так, наче то були величезні таємниці, які він міг довірити лише мені.

Коли мені виповнилося шість років, я вирішив, що мій єдиний шанс прожити життя хоча б наполовину так само цікаве, як і життя дідуся Портмана, — це стати дослідником. Він захочував мене: проводив зі мною по півдня, схилившись над географічними мапами різних країн, позначав уявні експедиції низочками червоних кнопок і розповідав про ті фантастичні місця, які я одного дня віднайду. Удома ж я гордо походжав із картонною підзорною трубою, час від часу притуляв її до ока і вигукував: «Бачу землю! Приготувати групу висадки!» Потім моїм батькам

це набридало і вони виганяли мене надвір погуляти. Батьки побоювалися, що дід заразить мене якоюсь невиліковною мрійливістю, від котрої мені вже ніколи не одужати, і що ці фантазії стануть таким собі щепленням від більш практичних прагнень. Тому одного дня мати посадила мене біля себе і пояснила, що я не зможу стати дослідником з тієї простої причини, що все у світі вже досліджене й відкрито до мене. Так я дізнався, що народився в «неправильному» сторіччі, — і відчув себе обманутим.

А здогадавшись, що більшість оповідок дідуся Портмана аж ніяк не могли бути правдою, я відчув себе ще більш обманутим. У найнеймовірніших байках діда чомусь завжди йшлося про його дитинство, про те, як він народився у Польщі, а потім його відправили до якогось дитячого притулку в Уельсі. Коли ж я питався, чому йому довелося кинути своїх батьків, то відповідь була завжди одна й та сама: він кинув своїх батьків, бо за ним гналися потвори. Уся Польща кишіла потворами, казав дід.

— А що то були за потвори? — цікавився я, здивовано витріщаючись, хоча ця розмова часто повторювалася і стала таким собі ритуалом.

— Моторошні згорблені істоти з прогнилою шкірою та чорними очима, — відповідав дід Портман. — А ходили вони ось так. — Він скоцюрблювався і дибав за мною, наче якась потвора зі старого фільму, а я, регочучи, утікав.

Щоразу, описуючи тих потвор, дід додавав якусь огидну й моторошну деталь: то вони смерділи, як купа зогнилого сміття, то вони були невидимі і можна було побачити лише їхні тіні, то у них в роті крилися гнучкі мацаки, які вони блискавично вистрелювали, щоби схопити свою жертву і затягнути у пащечку з міцними щелепами. Після таких оповідок я подовгу не міг заснути, бо моя надміру розвинена уява легко перетворювала сичання автомобільних покриток по мокрому асфальту на важке здавлене дихання під моїм ві-

кном, а тіні під дверима — на перекручені чорно-сірі мацаки. Я страшенно боявся тих потвор, але відчував тривожно-радісне піднесення, уявляючи, як мій дід б'ється з ними і перемагає — щоби потім про все це мені розповісти.

Та ще більш фантастичними були його розповіді про життя в дитячому притулку в Уельсі. Він казав, що то було зачакловане місце, призначене для того, щоби уберегти дітей від потвор, і було воно на острові, де щодня світило сонце, й ніхто не хворів і не вмирав. Усі жили у великому будинку під захистом старого мудрого птаха — принаймні, так ішлося в оповідці. Втім, я дорослішав, і мене гризли сумніви.

— А що то був за птах? — спитав я якось свого діда; тоді мені було вже сім років. І скептично поглянув на нього через стіл, за яким він грав зі мною в монопольку в піддавки.

— Великий яструб, який палив люльку, — відповів він.

— Діду, ти, напевне, гадаєш, що я зовсім дурний.

Він перелічив стос своїх помаранчевих та блакитних карток, яких у нього ставало дедалі менше.

— Я ніколи не вважав тебе дурним, Джейкобе.

Я зрозумів, що образив його, бо дідівський польський акцент, якого він так і не позбувся, зазвучав на повну силу, витіснивши англійську вимову характерними шиплячими звуками. Відчувши провину, я вирішив вдатися до презумпції невинуватості й зробив вигляд, наче вірю йому.

— А чому ті потвори хотіли завдати тобі шкоди? — поцікавився я.

— Тому, що ми були несхожі на решту людей. Ми були дивними.

— У чому дивними?

— Та всіяко, — відповів дід. — Наприклад, серед нас була дівчинка, котра вміла літати, був хлопчик, всередині якого жили бджоли, були брат і сестра, здатні піднімати над головою величезні кам'яні брили.

Важко сказати, жартує він чи ні. До того ж, мій дід не мав репутації такого собі жартівника. Помітивши на моєму обличчі сумнів, він нахмурився.

— Гарзд, можеш не вірити мені на слово, — заявив він. — Але я маю фотографії! — І, відсунувши свого шезлонга, дід пішов у будинок, а я залишився на заскленій веранді. За хвилину він повернувся з сигарною коробкою в руці. Я нахилився і побачив, як дідусь видобув чотири пожовклі й порепані фото.

Перше являло собою знімок предмета, схожого на комплект одержі, але без людини всередині. Ані комплект, ані людина не мали голови.

— Та ні, він має голову, — вишкірився дід. — Але для тебе вона невидима.

— А чому невидима? Це що — чоловік-невидимка?

— Диви, який ти головастий! — Дідозвів брову, немов страшенно здивувався моїм дедуктивним здібностям. — Його звали Мілард. Кумедний хлопець. Часом він казав: «Слухай-но, Ейбе, а я знаю, чим ти сьогодні займався». І розповідав, де я був, що їв і коли длубався у носі, гадаючи, що мене ніхто не бачить. Інколи він йшов за ким-небудь слідком, тихо, як та миша. Він був без одержі, голяка, щоби ніхто його не помітив, — і спостерігав! — Дід похитав головою. — Аж не віриться, еге ж? — Потім він підсунув мені ще одне фото. Почекавши, поки я роздивлюся його, дід спитав: — Ну, як? Що ти бачиш?

— То маленька дівчинка, еге ж?

— А що ще ти бачиш?

— На її голові — корона.

Дід постукав пальцем по нижній частині фото.

— А що ти скажеш про її ноги?

Я підніс фото ближче до очей. І побачив, що ноги дівчинки не торкалися землі. Але вона не стрибала, а здавалося, просто висіла в повітрі. Я ошелешено роззявив рота.

— Та вона ж летить!

— Майже летить, — уточнив дід. — Вона левітує. Однак та дівчинка не завжди могла себе контролювати, тому нам доводилося прив'язувати її мотузкою, щоби вона нікуди не залетіла!

Я прикипів поглядом до химерного лялькового обличчя дівчинки.

— Правда?

— Звісно, що правда, — різко кинув дід, зібрав фото і поклав інше, на якому був зображений худорлявий хлопець, що однією рукою піднімав величезний камінь.

— Віктор із сестрою були менш здібними, зате якими ж сильними вони були!

— Щось він не схожий на силача, — зауважив я, придивляючись до тоненьких хлопчачих рук.

— Слово честі, він був надзвичайно дужий. Якось я здумав помірятися з ним силою в руках, так він мені мало кисть не злавав!

Але найхимернішим фото було останнє. То була чиясь потилиця з намальованим на ній обличчям.

Я витрищився на те фото, а дідो Портман пояснив мені.

— Він мав два роти — бачиш? Один спереду, а другий ззаду. Через це він став таким великим та товстим!

— Але ж то несправжнє обличчя. Воно намальоване.

— Несправжня там фарба — це так. Бо те обличчя розмалювали для циркової вистави. Але кажу тобі: він і справді мав два роти. Ти що, мені не віриш?

Я на мить замислився, поглянувши на фотографії, а потім на обличчя дідуса — таке безхитрісне, таке щире. І справді — навіщо йому брехати мені?

— Я вірю тобі, — відказав я.

І я справді повірив йому — принаймні, на кілька років, хоча здебільшого тому, що *хотів* вірити, скажімо, як більшість дітлахів хочуть вірити у Санта-Клауса. Ми чіпляємося за наші казки доти, поки ціна цієї віри не стає надто високою. Для мене такою ціною став той день у другому класі, коли Робі Йенсен підколов мене за обідом перед столиком, де сиділи дівчата, заявивши привселюдно, що я й досі вірю в казкових фей. Гадаю, до цієї ганьби спричинилося те, що я переповідав у школі історії свого діда, але в ту принизливу хвилину я страшенно злякався, що до мене приліпиться прізвисько Фея, бо для хлопця це мало ще й «голубий» підтекст. І через це я розсердився на свого діда.

А того дня зі школи мене забирав саме дідо Портман; він часто це робив, коли батько та мати були на роботі. Я всівся поруч із ним у пасажирське сидіння його старого «понтіака» і заявив, що більше не вірю в його казки.

— Які ще казки? — спитав він, уважно поглянувши на мене понад окулярів.

— Сам знаєш. Ну, оті історії. Про дітлахів і потвор.

На дідовому обличчі з'явився розгублений вираз.

— А хіба я тобі розповідав казки?

Я відказав йому, що вигадана історія та казка — це одне й те саме, що казки придумуються для маленьких сцикунів

і що тепер я впевнений: його фотографії та історії — це цілковита неправда. Я очікував, що дід сказиться від люті й дасть мені запотиличника, але натомість він просто кинув: «Гаразд» і ввімкнув передачу. А потім різко натиснув на акселератор, і «понтіак», відстрибнувши від бордюру, вискочив на дорогу. На тому все й скінчилося.

Гадаю, він очікував, що це невдовзі станеться, бо я колись мав вирости з його історій, але дід облишив цю тему так різко, що в мене зародилося відчуття, наче він мені брехав. Я не міг збагнути, навіщо він оте все вигадав, обманом змусивши мене повірити в можливість існування дивовижного та незвичайного, тоді як насправді такого не могло бути. Лише кілька років по тому батько пояснив мені: коли він був малий, дід і йому розповідав декотрі з цих історій, і ті історії були не стільки неправдою, скільки перебільшеною версією правди, бо дитинство дідуса Портмана аж ніяк не було казкою. Воно було історією жахів.

Мій дід був єдиним з його родини, кому вдалося вибратися з Польщі ще до початку Другої світової війни. Діду було дванадцять, коли батьки віддали його незнайомцям: посадили свого наймолодшого сина на поїзд до Британії з однією лише валізкою, де лежав змінний одяг. Квиток він мав лише в один бік. Він більше ніколи не бачив своїх матір та батька, старших братів, кузенів, дядьків та тіток. Усі вони загинули до того, як йому виповнилося шістнадцять: їх убили потвори, від яких йому дивом вдалося втекти. Але то були не потвори з мацаками та гнилою шкірою, які так виразно ввижаються семирічній дитині. То були потвори з людськими обличчями. Щільними шеренгами йшли вони нога в ногу у своїй напрасованій військовій формі — такі банальні, такі невиразні, що важко було розпізнати, ким вони були насправді, — а коли розпізнали, то було запізно.

Як і потвори, історія про зачаклований острів теж була замаскованою правдою. У порівнянні з жахіттями конти-

ментальної Європи дитячий притулок, до якого відправили мого діда, напевне, здавався йому раєм, і у його розповідях таким він і був: надійне й безпечне пристанище з янголами-охоронцями, де панує безкінечне літо, а живуть у тому пристанищі діти, які, звичайно ж, не могли ані літати, ані піднімати однією рукою важкі кам'яні брили. А «незвичайністю», через яку їх переслідували, було їхнє гебрейство. Ті діти були сиротами війни, яких хвиля крові викинула на маленький острівець. Незвичайними вони були не через свої чудесні здібності, ні; чудом було те, що їм вдалося уникнути гетто та концентраційних таборів.

Тож більше я не прохав діда розповідати мені історії, і мені здалося, що в глибині душі він відчув полегшення. Подобиці його юності оповивало марево таємничості. І я не намагався проникнути крізь нього. Бо мій дід пройшов крізь пекло і мав право на власні таємниці. Мені стало соромно, що я заздрив його життю, зважаючи на ціну, яку йому довелося заплатити, і спробував відчутти радість від безпечного, захищеного і звичайного життя, хоча для того, щоб його заслужити, я і пальцем не поворухнув.

А потім, кілька років по тому, коли мені було п'ятнадцять, трапилася незвичайна й жахлива пригода, після якої зосталися лише *до* і *після*.